

AGNIESZKA DALECKA-WERPACHOWSKA <https://orcid.org/0000-0003-1867-716X>
Uniwersytet Gdański

Ewolucja czy rewolucja? Kilka uwag o kolejnych nowelizacjach znamion przestępstwa płatnej protekcji

Evolution or revolution?

A few words about the successive amendments concerning the elements of the crime of paid protection

Abstract: The article discusses the evolution of the elements of the crime of paid protection, starting from the introduction of these regulations to the Polish legal system, up to the current provisions. Considerations of the effects of successive amendments and their impact on the scope of penalization are set against the background of historical changes taking place in Poland. The article also presents an analysis of the jurisprudence, allowing the evaluation of individual amendments, in the context of their practical application.

Keywords: paid protection, influence-peddling, material benefit, personal gain, bribe, corruption

Płatna protekcja jest przestępstwem, które narusza dobre imię i autorytet instytucji, a także zaufanie obywateli do nich. Na przestrzeni lat znamiona tego czynu ewoluowały, by w obecnie obowiązującym Kodeksie karnym zostać dwukrotnie znowelizowane. W niniejszym opracowaniu przedstawione zostaną kierunek oraz konsekwencje tych zmian, zarówno w ujęciu historycznym, jak i aktualnym.

Przestępstwo płatnej protekcji wprowadzono do polskiego porządku prawnego w art. 10 Dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 listopada 1938 r. o ochronie niektórych interesów Państwa, w części dotyczącej przestępstw przeciwko porządkowi publicznemu¹. Odpowie-

¹ Dz.U. 1938, nr 91, poz. 623.

działności karnej na podstawie wskazanego przepisu podlegał ten, kto powołując się na swój wpływ na urzędnika, podejmował się załatwienia przy jego pomocy sprawy urzędowej i za to przyjmował dla siebie lub innej osoby korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę, bądź też takiej korzyści żądał. Przepięstwo to było zagrożone karą więzienia do lat 5 lub karą aresztu. Powodem wprowadzenia tej regulacji do polskiego porządku prawnego była niezwykle ciekawa i zajmująca opinię publiczną tzw. sprawa Wandy Parylewiczowej, siostry sanacyjnego ministra spraw wewnętrznych Bronisława Pierackiego i żony Prezesa Sądu Apelacyjnego w Krakowie, która w zamian za odroczenie spłaty zaciągniętych przez nią pożyczek deklarowała pomoc w załatwianiu spraw urzędowych i sądowych².

W treści dekretu powoływanie się na wpływ polegało na złożeniu oświadczenia lub takim zachowaniu wobec drugiej osoby, z którego wynikało, że pośrednik ma możliwość oddziaływania na urzędnika. Przepięstwo to było dokonane z chwilą przyjęcia korzyści lub jej obietnicy bądź z chwilą dotarcia żądania korzyści do osoby zainteresowanej załatwieniem sprawy. Dla odpowiedzialności karnej nie miało znaczenia, czy urzędnik, na którego powoływał się sprawca, wiedział o tym, ani czy zajmował się daną sprawą, a nawet czy w rzeczywistości istniał. Bez znaczenia pozostawało również, która ze stron wystąpiła z inicjatywą podjęcia się pośredniczenia w załatwieniu sprawy. Dla bytu przepięstwa nie był ważny moment wręczenia korzyści, tzn. czy została wręczona przed wywarcieniem wpływu na urzędnika, czy po tym fakcie. Sprawca, by ponieść odpowiedzialność karną, musiał działać w zamiarze bezpośrednim. Wniosek taki wynika ze szczególnego rodzaju jego zachowania – powołanie się na swój wpływ na urzędnika, podjęcie się pośrednictwa w załatwieniu sprawy oraz przyjęcie lub żądanie dla siebie bądź innej osoby korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy³.

Po wyzwoleniu Polski spod okupacji hitlerowskiej system prawny oparto głównie na ustawodawstwie przedwojennym. Jednakże wprowadzenie nowego ustroju politycznego skutkowało koniecznością nowelizacji wcześniej obowiązujących przepisów oraz przyjęciem nowych, zwłaszcza w sferze porządku instytucjonalno-społecznego.

² *Wspólnicy Parylewiczowej przed sądem. Pierwszy dzień procesu w Krakowie.* „Kurier Wieczorny” z dnia 23 sierpnia 1937 r., s. 1; *Parylewicz spłaca to, co żona ukradła.* „Dziennik Bydgoski” z dnia 15 grudnia 1936 r., s. 10; T. Zawadzak: *Niektóre formy płatnej protekcji.* „Problemy Kryminalistyki” 1964, nr 52, s. 691; P. Palka: *Przepięstwo płatnej protekcji – historia kryminalizacji.* „Studia Prawnoustrojowe” 2014, nr 23, s. 101 i nast.

³ O. Chybiński: *Płatna protekcja.* Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1967, s. 14.

W dniu 16 listopada 1945 r. przyjęto dekret o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa⁴, a następnie w dniu 13 czerwca 1946 r. dekret o tej samej nazwie, nazwany także Małym kodeksem karnym⁵.

W treści obu wymienionych aktów prawnych powtórzono znamiona płaatnej protekcji ujęte w art. 10 dekretu z 1938 r. *Novum* było wprowadzenie definicji pojęcia „urzędnik”, która nie znajdowała odpowiednika w Kodeksie karnym z 1932 r.⁶ oraz we wcześniejszych regulacjach prawnych. W dekrecie z 1946 r. zamieszczono przepisy dotyczące ochrony interesów państwa, porządku publicznego, a także przepisy proceduralne.

Zgodnie z art. 46 m.k.k. odpowiedzialności karnej, przewidzianej dla urzędników, podlegały oprócz osób wymienionych w art. 292 k.k. z 1932 r., tj. urzędników pozostających w służbie Państwa lub samorządu, również osoby wykonujące zlecone czynności w zakresie zarządu państwowego lub samorządowego, funkcjonariusze wszelkich instytucji prawa publicznego, funkcjonariusze przedsiębiorstw państwowych lub samorządowych albo działających z udziałem finansowym państwa lub samorządu, organizacji mających zlecone czynności w zakresie zarządu państwowego bądź samorządowego. Ponadto, na równi z tymi osobami odpowiadali członkowie władz i funkcjonariusze spółdzielni oraz związku rewizyjnego spółdzielni.

Pomimo tego, że znamiona przestępstwa płaatnej protekcji zawarte w art. 38 m.k.k. były identyczne z czynem z art. 10 dekretu z 1938 r., zakres kryminalizacji omawianego przepisu był szerszy z uwagi na rozszerzenie zakresu pojęcia „urzędnik”. W konsekwencji, sprawą urzędową w rozumieniu tego przepisu była nie tylko sprawa załatwiana w urzędzie w sensie ścisłym, ale także w przedsiębiorstwach państwowych lub samorządowych albo działających z udziałem państwa lub samorządu, albo znajdujących się pod zarządem państwowym lub samorządowym, albo w organizacjach, którym zlecono czynności w zakresie zarządu państwowego lub samorządowego. Dodatkowo, regulacja ta obejmowała ochroną szerszy krąg instytucji niż art. 134 i 135 k.k. z 1932 r., penalizujące przestępstwa korupcyjne, obejmując nie tylko instytucje, w których byli zatrudnieni urzędnicy, ale również osoby, które art. 46 m.k.k. nakazywał jak urzędników traktować⁷.

⁴ Dz.U. 1945, nr 53, poz. 300.

⁵ Dz.U. 1946, nr 30, poz. 192 [dalej: m.k.k.].

⁶ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny. Dz.U. 1932, nr 60, poz. 571 [dalej: k.k. z 1932 r.].

⁷ P. Palka: *Sprzedajne nadużycie funkcji publicznej: studium z prawa karnego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2011, s. 189.

W czasie obowiązywania Małego kodeksu karnego Sąd Najwyższy wielokrotnie wypowiedział się w kwestii znamion przestępstwa płatnej protekcji.

W ocenie sądu dobrem chronionym, jeśli chodzi o przestępstwo płatnej protekcji, było dobre imię aparatu państwowego i z tego punktu widzenia było rzeczą obojętną, czy sprawca żądał korzyści lub ją przyjął przed załatwieniem sprawy urzędowej, czy też po jej załatwieniu. Korzyść miała stanowić wynagrodzenie za załatwienie sprawy urzędowej i była związana z wpływem na organy ją załatwiające⁸. Zdaniem Sądu Najwyższego omawiany przepis nie wskazywał, w jakiej postaci miało nastąpić powołanie się sprawcy na jego wpływ na urzędnika. Mogło ono mieć charakter dorozumiany, np. przez przedstawienie zażytych stosunków wiążących sprawcę z danym urzędnikiem. Przykładowo, sąd uznał oświadczenie sprawcy, iż porozmawia z kierownikiem Urzędu Bezpieczeństwa, od którego woli zależało zwolnienie mężczyzny z aresztu, za powołanie się na wpływ u tego urzędnika⁹.

W kwestii sposobu wywołania przez sprawcę przekonania o wpływie na urzędnika Sąd Najwyższy stwierdził, że przekonanie takie nie musi zostać wywołane *expressis verbis*. Może ono wynikać m.in. z niedopowiedzeń, gestów i znaczących uśmiechów. Znaczenie ma stworzenie przez sprawcę pozorów wzbudzających przekonanie, że ma on wpływ na urzędnika kompetentnego do załatwienia sprawy. Przekonanie może także wynikać z samego faktu podjęcia się pośrednictwa w załatwieniu sprawy w tym samym urzędzie, w którym pracuje podejmujący się pośrednictwa, gdy z uwagi na jego stanowisko w tym urzędzie można zasadnie przypuszczać, że ma wpływ na kompetentnych do załatwienia sprawy urzędników¹⁰.

Kwestię interpretacji i wzajemnych relacji pomiędzy powoływaniem się na wpływ na urzędnika a powoływaniem się na znajomości z pracownikiem urzędu Sąd Najwyższy rozstrzygnął w ten sposób, że w zależności od okoliczności konkretnej sprawy powoływanie się na znajomość z pracownikiem urzędu mogło być traktowane jako równoznaczne z pojęciem powoływania się na wpływ na urzędnika¹¹.

⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 1953 r. II K 632/53. OSNCK 1954, nr 3, poz. 48.

⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 1947 r. K 1805/46. OSN(K) 1948, nr 1, poz. 9.

¹⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 września 1950 r. K 726/50. OSN(K) 1951, nr 1, poz. 11; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 1947 r. K 1805/46. OSN(K) 1948, nr 1, poz. 9.

¹¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 1963 r. VI KO 7/63. OSNKW 1963, nr 12, poz. 211.

W zakresie inicjatywy zawarcia korupcyjnego porozumienia w przypadku przestępstwa płatnej protekcji przyjęto, że dla bytu tego przestępstwa nie jest konieczne, by osoba podejmująca się pośrednictwa w załatwieniu sprawy w urzędzie i powołująca się na swój wpływ na urzędnika zażądała korzyści lub wykazała inicjatywę w tym względzie. Wystarczyło bowiem przyjęcie korzyści przez sprawcę na skutek inicjatywy poszukującego protekcji i jego propozycji udzielenia korzyści lub też na skutek inicjatywy innej osoby. Zatem samo przyjęcie przez sprawcę korzyści lub jej obietnicy stwarzało podstawę odpowiedzialności karnej¹².

Sprawca popełniał przestępstwo płatnej protekcji również w sytuacji, gdy powoływał się nie na swój osobisty wpływ na urzędnika załatwiającego sprawę urzędową, lecz na inną osobę, która miała rzekomy wpływ na tego urzędnika, i podejmował się pośrednictwa w załatwieniu sprawy urzędowej przy pomocy tego urzędnika, na którego wpływ ma owa trzecia osoba, i za to przyjął korzyść majątkową lub osobistą – nie dla siebie, lecz dla tej innej osoby¹³.

Ponadto, Sąd Najwyższy uznał, że przestępstwo płatnej protekcji oraz łapownictwa biernego (art. 290 k.k. z 1932 r.) nie warunkują się wzajemnie, ponieważ wręczenie łapówki nie stanowiło koniecznego elementu przestępstwa płatnej protekcji. Przestępstwo to było dokonane z chwilą, gdy nastąpiło powołanie się sprawcy na jego wpływ na urzędnika i przyjęcie w związku z tym korzyści materialnej lub jej obietnicy. Jeśli w efekcie działań sprawcy została wręczona urzędnikowi łapówka, fakt ten pozostawał obojętny z punktu widzenia popełnienia przestępstwa płatnej protekcji¹⁴.

Opisany stan prawny obowiązywał do 31 grudnia 1969 r., tj. do daty wejścia w życie Kodeksu karnego z 1969 r.¹⁵.

W Kodeksie karnym z 1969 r. przepisy odnoszące się do czynów korupcyjnych w sektorze publicznym umieszczono w rozdziale XXXII, któremu nadano tytuł *Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych i społecznych*. Zgodnie z art. 120 § 12 k.k. z 1969 r. stosowanie przepisów rozdziału XXXII rozciągało się na przedsiębiorstwa, w których państwo było udziałowcem, spółdzielnie, związki spółdzielcze,

¹² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 1964 r. II K 447/62. OSNKW 1964, nr 7–8, poz. 111.

¹³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 1963 r. II K 1127/60. OSNKW 1964, nr 4, poz. 57.

¹⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 września 1953 r. I K 182/53. OSNCK 1955, nr 1, poz. 10.

¹⁵ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny. Dz.U. 1969, nr 13, poz. 94 [dalej: k.k. z 1969 r.].

związki zawodowe, inne organizacje społeczne ludu pracującego oraz jednostki wojskowe¹⁶.

W Kodeksie odstąpiono od używania pojęcia „urzędnik”, albowiem, jak uważano, w ustroju socjalistycznym nie było miejsca na grupę społeczną stojącą ponad pracownikami¹⁷. W celu opisanego grupy osób, które wypełniają swoje obowiązki w imieniu i interesie państwa, użyto pojęcia „funkcjonariusz publiczny”.

W art. 244 k.k. z 1969 r. przewidziano odpowiedzialność karną sprawcy, który, powołując się na wpływ w instytucji państwowej lub społecznej albo wywołując przekonanie innej osoby lub utwierdzając ją w przekonaniu o istnieniu takich wpływów, podjął się pośrednictwa w załatwieniu sprawy w zamian za korzyść majątkową lub osobistą albo za jej obietnicę. Czyn ten został zagrożony karą pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Znamiona przestępstwa płatnej protekcji w porównaniu z poprzednimi regulacjami różniły się przede wszystkim odstąpieniem od posługiwania się pojęciem „urzędnik”. W treści opisu czynu ujętego w art. 244 k.k. z 1969 r. użyto sformułowania „wpływ w instytucji państwowej lub społecznej”.

Na skutek zmiany opisu czynu zakres kryminalizacji art. 244 k.k. z 1969 r. został rozszerzony, albowiem obejmował powołanie się na wpływ w instytucji państwowej lub społecznej, a więc wpływy na pracowników tych instytucji, bez względu na pełnioną przez nich funkcję¹⁸. Ponadto, usunięto z opisu czynu znamię „swój”, co skutkowało kryminalizacją czynów pośredników powołujących się na osoby mające wpływ w instytucji państwowej lub społecznej. Podjęcie się pośrednictwa rozumiano jako porozumienie z inną osobą w sprawie starań, które sprawca poczyni w instytucji, a które miałyby doprowadzić do korzystnego dla osoby zainteresowanej załatwienia sprawy. Porozumienie obejmowało także korzyść, którą sprawca za pośrednictwo uzyskał bądź miał uzyskać w późniejszym czasie¹⁹. Całkowicie ze znamion przestępstwa wyeliminowano znamię żądania korzyści. W związku z tym nie było konieczne wykazanie przez sprawcę inicjatywy otrzymania korzyści majątkowej lub osobistej.

¹⁶ J. Bednarzak: *Odpowiedzialność karna za przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych i społecznych*. „Nowe Prawo” 1968, nr 11, s. 1581; O. Chybiński: *Przestępstwa urzędnicze*. W: *Prawo karne. Część szczególna*. Red. O. Chybiński, W. Gutekunst, W. Świada. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa–Wrocław 1965, s. 276.

¹⁷ O. Chybiński: *Łapownictwo i płatna protekcja w kodeksie karnym z 1969 r.* W: *Studia prawnicze. Księga pamiątkowa ku czci prof. dra Witolda Świdy*. Red. J. Fiema, W. Gutekunst, S. Hubert. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1969, s. 39.

¹⁸ E. Popek: *Przestępstwo płatnej protekcji w ustawodawstwie karnym PRL*. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1971, s. 39.

¹⁹ I. Andrejew: *Polskie prawo karne w zarysie*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1973, s. 412–413.

Wystarczające dla bytu tego przestępstwa było przyjęcie korzyści zaferowanej przez osobę zainteresowaną załatwieniem sprawy. W sytuacji, gdy sprawca zatrzymał całą korzyść dla siebie, jego czyn podlegał kwalifikacji z art. 244 k.k. z 1969 r., natomiast gdy korzyść przekazał w całości lub w części osobie pełniącej funkcję publiczną, u której pośredniczył w załatwieniu sprawy, dopuszczał się również czynu z art. 241 k.k. z 1969 r.²⁰

Pod pojęciem „sprawa” w rozumieniu art. 244 k.k. z 1969 r. rozumiano każdy przedmiot starań, które obywatel podejmował lub chciał podjąć w określonej instytucji²¹. Dla bytu tego przestępstwa obojętne były okoliczności związane z tym, czy określona instytucja załatwia sprawy danego rodzaju, jak również to, czy sprawca powołujący się na swoje wpływy fałszywie w tym zakresie poinformował osobę chcącą załatwić sprawę w zamian za korzyść majątkową lub osobistą²².

Przestępstwo płatnej protekcji pozostało przestępstwem formalnym, dokonanym z chwilą podjęcia się przez sprawcę pośrednictwa w załatwieniu sprawy w zamian za korzyść majątkową, osobistą lub ich obietnicę, przy czym faktyczne osiągnięcie takiej korzyści, jak również to, czy i w jaki sposób sprawca realizował pośrednictwo w załatwieniu sprawy, nie należały do znamion tego przestępstwa²³.

W tamtym czasie poza zakresem regulacji nadal pozostawała czynna forma płatnej protekcji.

W dniu 1 września 1998 r. wszedł w życie aktualnie obowiązujący Kodeks karny²⁴. Przestępstwo płatnej protekcji w formie biernej zostało uregulowane w jego art. 230. Przepis ten podlegał dwóm nowelizacjom – pierwszej na mocy ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r.²⁵ i drugiej na mocy ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw²⁶. Pierwsza z nowelizacji weszła w życie w dniu 1 lipca 2003 r., druga zaś w dniu 1 października 2023 r.

Przestępstwo płatnej protekcji w pierwotnej wersji Kodeksu obejmowało sprawców powołujących się na swoje wpływy w instytucji państwo-

²⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 września 1974 r. IV KR 191/74. OSNPG 1975, nr 2, poz. 22.

²¹ J. Kochanowski: *Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych i społecznych w nowym kodeksie karnym*. „Palestra” 1970, nr 6, s. 57.

²² K. Buchała: *Prawo karne materialne*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989, s. 679–680.

²³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 lutego 1984 r. Rw 53/84. OSNKW 1984, nr 9–10, poz. 94.

²⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. T.j. Dz.U. 2024, poz. 17.

²⁵ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2003, nr 111, poz. 1061.

²⁶ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2022, poz. 2600.

wej lub samorządu terytorialnego i podejmujących się pośrednictwa w załatwieniu sprawy w zamian za korzyść majątkową lub jej obietnicę. Czyn ten został zagrożony karą pozbawienia wolności do lat 3.

Poważnym niedociągnięciem legislacyjnym było pominięcie penalizacji powoływania się na wpływy w zamian za korzyść osobistą lub jej obietnicę. Kontrowersję wzbudzało także ograniczenie odpowiedzialności karnej jedynie do powoływania się na własne wpływy i pozostawienie poza zakresem penalizacji powoływania się na posiadanie wpływów u innych osób²⁷.

Na mocy ustawy nowelizującej z dnia 13 czerwca 2003 r., która weszła w życie w dniu 1 lipca 2003 r., rozszerzono odpowiedzialność sprawcy płatnej protekcji, określając, że odpowiedzialności za to przestępstwo podlega każdy, kto powołując się na wpływy w instytucji państwowej, samorządowej, organizacji międzynarodowej albo krajowej lub w zagranicznej jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi albo wywołując przekonanie innej osoby lub utwierdzając ją w przekonaniu o istnieniu takich wpływów, podejmuje się pośrednictwa w załatwieniu sprawy w zamian za korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę. Czyn ten został zagrożony karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

Wprowadzono także wypadek mniejszej wagi zagrożony karą pozbawienia wolności do lat 2.

Zachowanie sprawcy wskazanego przestępstwa można było podzielić na dwa etapy – pierwszy stanowiły wymienione alternatywnie zachowania:

- 1) powołanie się na wpływy w instytucji państwowej, samorządowej, organizacji międzynarodowej lub zagranicznej jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi,
- 2) wywoływanie przekonania o posiadaniu takich wpływów,
- 3) utwierdzanie takiego przekonania już powziętego przez adresata propozycji pośredniczenia w załatwieniu sprawy,

drugi zaś – podjęcie się pośrednictwa w załatwieniu sprawy w zamian za korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę.

Wprowadzone zmiany rozszerzyły krąg zachowań sprawcy objętych penalizacją oraz uwzględniły sytuację, w której sprawca przyjmuje korzyść osobistą lub jej obietnicę.

W uzasadnieniu do projektu wskazanej ustawy nowelizującej Kodeks karny słusznie podkreślono brak uzasadnienia dla bezkarności protekcji związanej z chęcią osiągnięcia korzyści osobistych lub w wypadku powoływania się na wpływy innych osób, jak również ograniczenia przepi-

²⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2005 r. II KK 184/2005. OSNKW 2005, nr 12, poz. 120.

su wyłącznie do instytucji państwowych lub samorządu terytorialnego²⁸. Znamiona czynnościowe opisane w art. 230 k.k. po nowelizacji powróciły do znamion z art. 244 k.k. z 1969 r. Nowością było także wprowadzenie uprzywilejowanego typu tego przestępstwa w postaci wypadku mniejszej wagi.

Ustawa nowelizująca Kodeks karny z dnia 13 czerwca 2003 r. wprowadziła po raz pierwszy do Kodeksu karnego przestępstwo płatnej protekcji w formie czynnej. Przepis ten dotychczas uległ jednokrotnej zmianie – na mocy przywołanej ustawy z dnia 7 lipca 2022 r.

Przestępstwo czynnej płatnej protekcji polega na udzieleniu albo obietnicy udzielenia korzyści majątkowej lub osobistej w zamian za pośrednictwo w załatwieniu sprawy w instytucji państwowej, samorządowej, organizacji międzynarodowej albo krajowej lub w zagranicznej jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi, polegające na bezprawnym wywarciu wpływu na decyzję, działanie lub zaniechanie osoby pełniącej funkcję publiczną, w związku z pełnieniem tej funkcji. Przestępstwo to zagrożone zostało karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat.

Przewidziano także odpowiedzialność za wypadek mniejszej wagi oraz klauzulę niekaralności w sytuacji, gdy korzyść majątkowa lub osobista albo ich obietnica zostały przyjęte, a sprawca zawiadomił o tym fakcie organ powołany do ścigania przestępstw i ujawnił wszystkie istotne okoliczności przestępstwa, zanim organ ten o nim się dowiedział.

W doktrynie wpływy definiowane są jako władza osoby w danym środowisku, powodująca przychylenie się do jej opinii, kredyt zaufania, wykształcenie czy stopień zamożności²⁹. Z powoływaniem się na wpływy mamy do czynienia, gdy sprawca bezpośrednio wskazuje na istnienie wpływów, natomiast z wywołaniem przekonania o istnieniu wpływów – gdy sprawca w sposób pośredni przekonuje osobę trzecią o ich istnieniu.

Ostatnia nowelizacja omawianego przepisu weszła w życie w dniu 1 października 2023 r. na mocy ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw.

²⁸ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 10 września 2002 r. Druk sejmowy nr 869, druki sejmowe, IV kadencja Sejmu RP, [https://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/0/C4B3026A6DF1DA27C1256C31003B101/\\$file/869.PDF](https://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/0/C4B3026A6DF1DA27C1256C31003B101/$file/869.PDF) [dostęp: 09.09.2024].

²⁹ R.G. Hałas: *Komentarz do art. 230a kk. W: Kodeks karny. Komentarz.* Red. A. Grześkowiak, K. Wiak. Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2024, Legalis; J. Lachowski: *Komentarz do art. 230a kk. W: Kodeks karny. Część szczególna. T. 3: Komentarz do artykułów 222–316.* Red. M. Królikowski, R. Zawłocki. Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2024, Legalis; J. Skorupka: *Ochrona interesów majątkowych Skarbu Państwa w kodeksie karnym.* Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004, s. 123.

W aktualnym brzmieniu odpowiedzialności za przestępstwo płaćnej protekcji podlega ten, kto w zamian za korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę podejmuje się pośrednictwa w załatwieniu sprawy, powołując się na wpływy, wywołując u innej osoby przekonanie o istnieniu wpływów, wykorzystując takie przekonanie lub utwierdzając ją w przekonaniu o istnieniu wpływów w:

- 1) instytucji państwowej lub samorządowej,
- 2) organizacji krajowej lub międzynarodowej,
- 3) krajowej lub zagranicznej jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi,
- 4) przedsiębiorstwie państwowym,
- 5) spółce handlowej z udziałem Skarbu Państwa, samorządu terytorialnego lub państwowej osoby prawnej.

Zagrożenie karą nie zostało zmienione.

Z uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej wynika, że prawodawcy przyświecały dwa główne cele wprowadzenia zmian.

Po pierwsze, było to doprecyzowanie, że wymóg dysponowania środkami publicznymi dotyczy zarówno krajowej, jak i zagranicznej jednostki organizacyjnej, gdyż stanowiło to przedmiot sporów w literaturze oraz orzecznictwie. Podkreślano, że z literalnego brzmienia przepisu wynika jednoznacznie, iż przedmiotem ochrony nie jest objęta krajowa jednostka organizacyjna dysponująca środkami publicznymi³⁰. Natomiast Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 7 października 2009 r. wskazywał, że takie rozwiązanie jest wysoce nieracjonalne i należy postulować jak najszybszą nowelizację³¹. Nowelizacja usunęła wątpliwości w tym zakresie, wskazując jednoznacznie, że krajowa jednostka organizacyjna, o której mowa w tym przepisie, powinna dysponować środkami publicznymi. Natomiast taki wymóg nie będzie przewidziany w stosunku do organizacji krajowej lub międzynarodowej.

Po drugie, założonym celem było przedmiotowe rozszerzenie kryminalizacji płaćnej protekcji poprzez zapewnienie prawidłowego funkcjonowania także tych podmiotów, które nie wchodzą w zakres pojęciowy podmiotów tworzących sektor finansów publicznych³². W uzasadnieniu zauważono bowiem, że podmioty niemieszczące się w przywołanej kategorii również powinny być objęte zakresem obowiązywania omawianego

³⁰ A. Barczak-Oplustil, M. Iwański: *Komentarz do art. 230 kk. W: Kodeks karny. Część szczególna*. T. 2. Cz. 2: *Komentarz do art. 212–277d*. Red. W. Wróbel, A. Zoll. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2017, Lex.

³¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2010 r. IV KK 174/09. OSNKW 2010, nr 1, poz. 5.

³² W rozumieniu art. 9 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych. Dz.U. 2023, poz. 1270.

czynu zabronionego z uwagi na to, że w rzeczywistości występują przypadki, w których dochodzi do podjęcia się pośrednictwa w załatwieniu określonej sprawy w takich podmiotach w zamian za określoną korzyść³³. W znowelizowanej treści przepisu słusznie dodatkowo wyszczególniono takie podmioty, jak przedsiębiorstwa państwowe czy spółki handlowe z udziałem Skarbu Państwa, samorządu terytorialnego lub państwowej osoby prawnej.

Ostatnie zmiany uzupełniające zakres penalizacji płatnej protekcji, zarówno w formie czynnej, jak i biernej, należy oceniać pozytywnie, w szczególności w zakresie, w jakim uwzględniono czynność sprawczą polegającą na wykorzystaniu przekonania o wpływach, poszerzono katalog przedmiotów czynności wykonawczej, a także wyeksponowano konieczność działania sprawcy w zamian za korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę³⁴.

Jako postulat *de lege ferenda* potraktować można rozważenie wprowadzenia rozwiązań penalizujących żądanie korzyści jako typu kwalifikowanego przestępstwa płatnej protekcji. Biorąc pod uwagę również fakt, że przestępstwa płatnej protekcji stanowią *sui generis* dopełnienie przestępstw korupcyjnych, trudne do zaakceptowania jest też pominięcie typów kwalifikowanych tego przestępstwa, polegających na przyjęciu lub udzieleniu korzyści majątkowej znacznej lub wielkiej wartości.

Bibliografia

Literatura

- Andrejew I.: *Polskie prawo karne w zarysie*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1973.
- Barczak-Oplustil A., Iwański M.: *Komentarz do art. 230 kk*. W: *Kodeks karny. Część szczególna*. T. 2. Cz. 2: *Komentarz do art. 212–277d*. Red. W. Wróbel, A. Zoll. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2017, Lex.
- Bednarzak J.: *Odpowiedzialność karna za przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych i społecznych*. „Nowe Prawo” 1968, nr 11, s. 1573–1586.
- Buchała K.: *Prawo karne materialne*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989.
- Chybiński O.: *Łapownictwo i płatna protekcja w kodeksie karnym z 1969 r*. W: *Studia prawnicze. Księga pamiątkowa ku czci prof. dra Witolda Świdry*. Red. J. Fiema, W. Gutekunst, S. Hubert. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1969, s. 35–46.

³³ T. Łodziana: *Kilka uwag w przedmiocie 230 § 1 Kodeksu karnego*. „Temidium” 2023, nr 4 (115), s. 56. https://www.temidium.pl/arttykul/kilka_uwag_w_przedmiocie_art_230_1_kodeksu_karnego-7150.html [dostęp: 02.06.2024].

³⁴ J. Lachowski: *Komentarz do art. 230a kk*...

- Chybiński O.: *Płatna protekcja*. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1967.
- Chybiński O.: *Przestępstwa urzędnicze*. W: *Prawo karne. Część szczególna*. Red. O. Chybiński, W. Gutekunst, W. Świda. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa–Wrocław 1965, s. 275–296.
- Hałas R.G.: *Komentarz do art. 230a kk*. W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. A. Grześkowiak, K. Wiak. Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2024, Legalis.
- Kochanowski J.: *Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych i społecznych w nowym kodeksie karnym*. „Palestra” 1970, nr 6, s. 43–59.
- Lachowski J.: *Komentarz do art. 230a kk*. W: *Kodeks karny. Część szczególna. T. 3: Komentarz do artykułów 222–316*. Red. M. Królikowski, R. Zawłocki. Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2024, Legalis.
- Łodziana T.: *Kilka uwag w przedmiocie 230 § 1 Kodeksu karnego*. „Temidium” 2023, nr 4 (115), s. 56–60. https://www.temidium.pl/artukul/kilka_uwag_w_przedmiocie_art_230_1_kodeksu_karnego-7150.html [dostęp: 02.06.2024].
- Palka P.: *Przestępstwo płatnej protekcji – historia kryminalizacji*. „Studia Prawnoustrojowe” 2014, nr 23, s. 101–118.
- Palka P.: *Sprzedajne nadużycie funkcji publicznej: studium z prawa karnego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2011.
- Parylewicz splota to, co żona ukradła. „Dziennik Bydgoski” z dnia 15 grudnia 1936 r., s. 10.
- Popek E.: *Przestępstwo płatnej protekcji w ustawodawstwie karnym PRL*. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1971.
- Skorupka J.: *Ochrona interesów majątkowych Skarbu Państwa w kodeksie karnym*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004.
- Wspólnicy Parylewiczowej przed sądem. Pierwszy dzień procesu w Krakowie*. „Kurier Wieczorny” z dnia 23 sierpnia 1937 r., s. 1.
- Zawadzak T.: *Niektóre formy płatnej protekcji*. „Problemy Kryminalistyki” 1964, nr 52, s. 690–707.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny. Dz.U. 1969, nr 13, poz. 94.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. T.j. Dz.U. 2024, poz. 17.
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2003, nr 111, poz. 1061.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych. Dz.U. 2023, poz. 1270.
- Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2022, poz. 2600.
- Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 listopada 1938 r. o ochronie niektórych interesów Państwa. Dz.U. 1938, nr 91, poz. 623.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny. Dz.U. 1932, nr 60, poz. 571.
- Dekret z dnia 16 listopada 1945 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa. Dz.U. 1945, nr 53, poz. 300.

Dekret z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa. Dz.U. 1946, nr 30, poz. 192.

Orzecznictwo

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 1947 r. K 1805/46. OSN(K) 1948, nr 1, poz. 9.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 września 1950 r. K 726/50. OSN(K) 1951, nr 1, poz. 11.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 września 1953 r. I K 182/53. OSNCK 1955, nr 1, poz. 10.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 1953 r. II K 632/53. OSNCK 1954, nr 3, poz. 48.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 1963 r. VI KO 7/63. OSNKW 1963, nr 12, poz. 211.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 1963 r. II K 1127/60. OSNKW 1964, nr 4, poz. 57.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 1964 r. II K 447/62. OSNKW 1964, nr 7–8, poz. 111.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 września 1974 r. IV KR 191/74. OSNPG 1975, nr 2, poz. 22.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 lutego 1984 r. Rw 53/84. OSNKW 1984, nr 9–10, poz. 94.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2010 r. IV KK 174/09. OSNKW 2010, nr 1, poz. 5.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2005 r. II KK 184/2005. OSNKW 2005, nr 12, poz. 120.

